

Wpływ wybranych czynników ekologicznego aspektu CSR na przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw działających na terenie województwa śląskiego

Katarzyna Olejniczak
Politechnika Częstochowska

1. Wstęp

W dynamicznie rozwijającej się gospodarce rynkowej a także stale zwiększającej się konkurencji zaobserwować można wzrost społecznych oczekiwań wobec sektora przedsiębiorstw. Jeszcze do niedawna wiele przedsiębiorstw prowadziło swoją działalność zgodnie z maksymą M. Friedmana, według której podstawowym celem działalności przedsiębiorstwa jest zysk [4]. W praktyce oznaczało to podejmowanie decyzji, które przyczyniają się do generowania zysków i wzrostu wartości przedsiębiorstwa, a zatem działań związanych z realizacją podstawowych celów biznesowych. Jednakże wzrost oczekiwań społecznych zmienił dotychczasowy model myślenia biznesowego. Coraz więcej przedsiębiorstw obok dążenia do sukcesu ekonomicznego, dostrzega konieczność realizacji działań społecznych i ekologicznych. Wynika to z faktu, iż sektor gospodarczy w największym stopniu oskarżany jest o degradację środowiska naturalnego, afery gospodarcze i ukierunkowanie działalności wyłącznie na maksymalizację swoich dochodów bez ponoszenia odpowiedzialności za skutki swoich działań. W odpowiedzi na wzrastające oczekiwania otoczenia przedsiębiorstwa dobrowolnie uwzględniają aspekty społeczne i ekologiczne w swoich działaniach biznesowych, a zatem realizują koncepcję społecznej odpowiedzialności (CSR). Ponadto przedsiębiorcy w dobie kryzysu zdają sobie sprawę, iż osiągnięcie

przewagi konkurencyjnej, jak i korzyści ekonomicznych jest łatwiejsze, jeśli zdobędzie się zaufanie otoczenia.

Celem artykułu jest przedstawienie działań z zakresu ekologicznego aspektu CSR (odpowiedzialności ekologicznej) w działalności przedsiębiorstw, a następnie określenie zależności pomiędzy tymi działaniami a konkurencyjnością przedsiębiorstw.

Teza artykułu zakłada, iż odpowiednio prowadzone działania proekologiczne oparte na idei CSR przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw na rynku. Artykuł został oparty na wynikach badań przeprowadzonych przez Autorkę w 2010 roku wśród 82 przedsiębiorców prowadzących swoją działalność na terenie województwa śląskiego. Materiał statystyczny zgromadzony został przy zastosowaniu odpowiednio dobranych metod (analiza zależności statystyki chi-kwadrat χ^2 , współczynnik zbieżności *T*-Czuprowa).

2. Odpowiedzialność ekologiczna jako element uzyskania przewagi konkurencyjnej

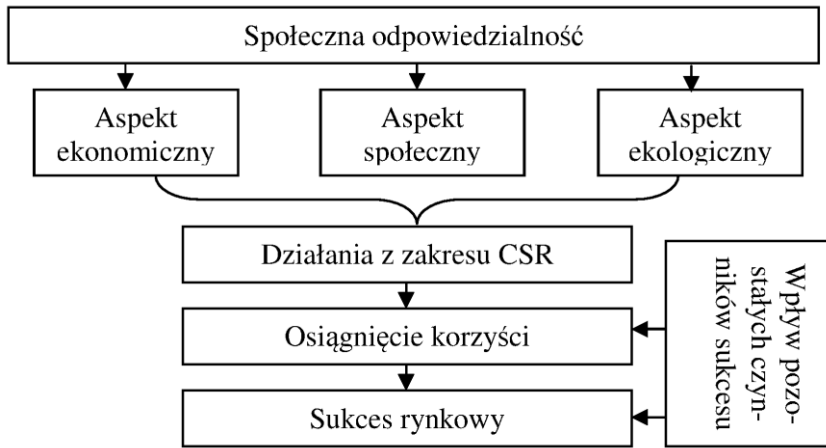
Narastająca zmienność otoczenia powoduje, iż przedsiębiorstwa zmuszone są do elastycznego reagowania na zmieniające się warunki rynkowe. Zasadniczym wyzwaniem dzisiejszych przedsiębiorstw staje się zdobycie, oraz, co istotne, utrzymanie przewagi konkurencyjnej na rynku. Jednym z współczesnych podejść do określenia źródeł konkurencyjności przedsiębiorstw, wydaje się zyskująca na popularności koncepcja społecznej odpowiedzialności.

Najbardziej precyzyjną definicję CSR przedstawia standard ISO 26000. Zawarta w nim definicja traktuje odpowiedzialność społeczną jako odpowiedzialność organizacji za wpływ jej decyzji i działań na społeczeństwo i środowisko, poprzez przejrzyste i etyczne zachowania, które: przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, zdrowia i dobrobytu społeczeństwa, uwzględnia oczekiwania interesariuszy, jest zgodne z mającym zastosowanie prawem i spójne z międzynarodowymi zachowaniami, jest wprowadzane w całej organizacji i praktykowane w jej działaniach w obrębie jej strefy wpływu [5].

Można powiedzieć, iż społeczna odpowiedzialność stanowi strategię biznesową, dzięki której przedsiębiorstwo proaktywnie zarządza relacjami ze wszystkimi interesariuszami. Przy spadającej tolerancji opi-

nii publicznej dla błędów popełnianych przez korporacje, niestosowanie koncepcji CSR grozi ryzykiem i jego poważnymi konsekwencjami min. dyskryminacją, korupcją, degradacją środowiska naturalnego.

Częścią składową koncepcji społecznej odpowiedzialności stanowi obok aspektu ekonomicznego i społecznego (etycznego), aspekt ekologiczny, związany z podejmowaniem dobrowolnych działań w odniesieniu do środowiska naturalnego (rys. 1). Wynika to z faktu, iż coraz częściej pojawiają się poglądy, iż przedsiębiorstwo prócz odpowiedzialności za produkt i pracowników zobowiązane jest ponosić odpowiedzialność za skutki swoich działań wobec środowiska.

Rys. 1. Model CSR

Fig. 1. Model of CSR

Źródło: opracowanie własne

W ramach wdrażania koncepcji CSR odpowiedzialność ekologiczna odnosi się przede wszystkim do ograniczenia negatywnych skutków działalności dla środowiska, w szczególności do wykonania produktu z materiałów nieszkodliwych dla środowiska, oszczędności energii, wody, materiałów w procesie produkcji, stosowanie recyklingu surowców oraz produktu, wprowadzanie ocen środowiskowych czy raportów z działalności środowiskowe.

Ze względu na fakt, iż każda działalność przedsiębiorstw zasadniczo powoduje zanieczyszczenie środowiska naturalnego, odpowiedzialność ekologiczna nabrała szczególnego znaczenia. Znaczące zainteresowanie odpowiedzialnością ekologiczną wynika z kilku przesłanek, mianowicie [1]:

- aspekt ekologiczny stanowi czynnik rozwoju przedsiębiorstwa,
- problem ochrony środowiska ma wymiar globalny,
- aspekt ekologiczny stanowić może kluczowy czynnik sukcesu rynkowego,
- czynnik ekologiczny odgrywa rolę w procesach internacjonalizacji przedsiębiorstw,
- czynnik ekologiczny ma wpływ na realizację przez przedsiębiorstwo strategii lokalnych,
- czynnik ekologiczny może mieć wpływ na zjawiska dywersyfikacji, także wewnętrznej, korporacji.

Ponadto ważnym wymiarem odpowiedzialności ekologicznej stanowi innowacyjność, a w szczególności eko-innowacje, które przyczyniają się do poprawy pozycji na rynku i uzyskania przewagi konkurencyjnej, co jest efektem polepszenia warunków środowiska naturalnego.

Eko-innowacje inaczej innowacje ekologiczne to szczególny rodzaj innowacji, definiowany jako procesy lub produkty, które mają na celu zapewnienie właściwej wartości dla odbiorców i biznesu, przy równoczesnym ograniczeniu lub zmniejszeniu negatywnego wpływu na środowisko naturalne [3]. Można powiedzieć, iż eko-innowacje poprawiają efektywność wykorzystania zasobów naturalnych przy jednoczesnym niwelowaniu negatywnego wpływu na środowisko naturalne. Przedsiębiorstwa stosujące innowacje ekologiczne zdobywają uznanie w oczach odbiorców, co z kolei wpływa na pozytywny wizerunek organizacji. Niestety wiele eko-innowacji, pomimo olbrzymiego potencjału, z racji dużych nakładów finansowych nie jest wystarczającą przesłanką do zwiększenia konkurencyjności, co jest wynikiem zbyt małej znajomości rynku lub zbyt niskiej świadomości społeczeństwa odnośnie produktów przyjaznych środowisku.

3. Ocena ekologicznego aspektu CSR w działalności śląskich przedsiębiorstw

Celem oceny ekologicznego aspektu CSR przeprowadzono sondaż opinii wśród 82 przedsiębiorstw prowadzących swoją działalność na terenie województwa śląskiego. Jako narzędzie badawcze wybrano kwestionariusz ankietowy, zawierający 10 pytań odnoszących się do ekologicznego aspektu, które najlepiej odzwierciedlają koncepcję CSR.

Biorąc pod uwagę sedno koncepcji tj. branie odpowiedzialności za skutki swoich działań, a także zobowiązanie do etycznego prowadzenia działalności, zgodnie z prawem i normami zachowań, wyłoniono dziesięć czynników, tj.: poziom wiedzy dotyczącej wynikających skutków na środowisko podczas opracowywania nowych produktów i usług, stosowanie przyjaznych metod produkcji, posiadanie certyfikowanego systemu ochrony środowiska, dostarczanie jasnej i ścisłej informacji nt. wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko naturalne, rozważanie sposobów wykorzystania trwałości produktów i usług, zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez oszczędność energii, zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez minimalizację odpadów, zapobieganie zanieczyszczeniom środowiska, ochrona środowiska naturalnego, stosowanie zrównoważonych środków transportu.

Na podstawie zebranego materiału badawczego została dokonana charakterystyka przedsiębiorstw, ze względu na zajmowaną pozycję rynkową. Osoby biorące udział w badaniu miały do wyboru cztery odpowiedzi, tj.: pozycja lidera, pozycja stabilna, pozycja rozwijająca się oraz pozycja słabnąca. 44% przedsiębiorstw uznało swoją pozycję na rynku jako stabilną, 37% oceniło ją jako rozwijającą się, 12% – jako pozycję lidera. Tylko sześć badanych podmiotów gospodarczych stwierdziło, że ich pozycja na rynku z roku na rok słabnie. W badaniu udział wzięły przede wszystkim przedsiębiorstwa z sektora MŚP, o różnicowanej działalności. Wśród badanych przedsiębiorstw największą grupę stanowią przedsiębiorstwa o charakterze usługowym – 38%. Liczną grupę stanowią przedsiębiorstwa o charakterze produkcyjnym – 33%, następnie produkcyjno-handlowym – 9%, usługowo-produkcyjnym – 6%. Po 5% przypadło podmiotom o profilu: usługowo-handlowym oraz usługowo-handlowo-produkcyjnym, 4% badanej zbiorowości to przedsiębiorstwa handlowe.

Analiza otrzymanych wyników badań, pochodzących z 82 śląskich przedsiębiorstw wykazała, iż:

- 48 przedsiębiorstw zdaje sobie sprawę z negatywnego wpływu ich działalności na środowisko naturalne,
- 57 badanych przedsiębiorstw stosuje przyjazne metody produkcji,
- 28 śląskich przedsiębiorców zadeklarowało, iż ich przedsiębiorstwo posiada certyfikowany system ochrony środowiska,
- 41 przedsiębiorstw dostarcza jasnej i precyzyjnej informacji dotyczących wpływu działalności na środowisko naturalne,
- 45 śląskich przedsiębiorców zastanawia się w jaki sposób mogą wykorzystać trwałość produktów i usług do zdobycia przewagi konkurencyjnej poprzez możliwość przetwarzania produktów,
- 62 przedsiębiorstwa w swoich działaniach dąży do oszczędności energii, a także minimalizowania odpadów,
- 54 przedsiębiorstwa zapobiegania zanieczyszczeniom środowiska poprzez np. minimalizowanie emisji zanieczyszczeń powietrza i wody, emisji ścieków itp.,
- 51 badanych przedsiębiorstw efektywnie dąży do ochrony środowiska naturalnego,
- 58 przedsiębiorstw zmniejsza negatywny wpływ działalności poprzez stosowanie zrównoważonych środków transportu, minimalizując w ten sposób emisję dwutlenku węgla i innych substancji zanieczyszczających środowisko.

Województwo śląskie należy do jednego z bardziej zdegradowanych terenów w Polsce. Mimo obserwowanej w tym zakresie poprawy, województwo śląskie nadal zmaga się z problemami ekologicznymi, wśród których za najbardziej istotne uznaje się liczbę wytwarzanych odpadów przemysłowych, a także emisję do atmosfery pyłów i gazów. I tak np.: do wód powierzchniowych w województwie śląskim odprowadza się ok. 17% nieoczyszczonych ścieków komunalnych i przemysłowych. Co więcej w całym województwie śląskim rocznie wytwarza się prawie 59 mln. ton odpadów, stanowi to prawie 50% wszystkich odpadów w Polsce [2]. Przeprowadzone badania dowiodły, iż zdecydowana większość przedsiębiorstw prowadzących swoją działalność na terenie województwa śląskiego nie tylko bierze odpowiedzialność za skutki swoich działań wobec środowiska naturalnego, ale także przyczyniają się do jego poprawy.

4. Analiza zależności ekologicznego aspektu CSR a konkurencyjnością przedsiębiorstw

Badanie statystycznej istotności miało na celu wskazanie: czy istnieje zależność pomiędzy konkurencyjnością przedsiębiorstw, a poszczególnymi działaniami z ekologicznego aspektu CSR.

Jako zmienną y_i przyjęto przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw określoną jako odpowiedni stopień konkurencyjności organizacji na rynku, w oparciu o charakterystykę badanej grupy przedsiębiorstw, tj. liderzy, stabilni, rozwijający się, słabnący. Jako drugą zmienną x_i , $i = 1, \dots, 10$ ¹ przyjęto poszczególne pytania kwestionariusza, celem zbadania wzajemnych powiązań pomiędzy poszczególnymi czynnikami ekologicznego aspektu CSR a przewagą konkurencyjną przedsiębiorstw.

Z uwagi na fakt, iż we wszystkich przypadkach $\chi^2 \neq 0$ można wysunąć wniosek, że wartość statystyki χ^2 wskazuje na istnienie zależności pomiędzy analizowanymi zmiennymi a stopniem konkurencyjności badanych przedsiębiorstw (tab. 1).

Analizując aspekt ekologiczny można powiedzieć, że badane cechy wykazały występowanie słabej zależności korelacyjnej. Największą wartość współczynnika *T*-Czuprowa wystąpiła pomiędzy konkurencyjnością a zmienną x_1 tj. poziomem wiedzy dotyczącej wynikających skutków na środowisko podczas opracowywania nowych produktów i usług. Najniższą z kolei wartość współczynnika *T*-Czuprowa osiągnęły trzy cechy, mianowicie: x_2 (stosowanie przyjaznych metod produkcji) $T = 0,07$, x_6 (zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez oszczędność energii) $T = 0,05$ oraz x_{10} (stosowanie zrównoważonych środków transportu) $T = 0,04$. Pozostałe wartości współczynnika *T*-Czuprowa, oscylującą na poziomie od $T = 0,18$ do $T = 0,11$ (tab. 1). Należy podkreślić, iż na przewagę konkurencyjną wpływa wiele czynników

¹ x_1 – poziom wiedzy dotyczącej wynikających skutków na środowisko podczas opracowywania nowych produktów i usług, x_2 – stosowanie przyjaznych metod produkcji, x_3 – posiadanie certyfikowanego systemu ochrony środowiska, x_4 – dostarczanie jasnej i ścisłej informacji nt. wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko naturalne, x_5 – rozważanie sposobów wykorzystania trwałości produktów i usług, x_6 – zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez oszczędność energii, x_7 – zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez minimalizację odpadów, x_8 – zapobieganie zanieczyszczeniom środowiska, x_9 – ochrona środowiska naturalnego, x_{10} – stosowanie zrównoważonych środków transportu.

o charakterze zarówno wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Dlatego też, na podstawie przeprowadzonych badań można wnioskować, iż zmienne (działania) odnoszące się do ekologicznego aspektu CSR wpływają na wzrost przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na rynku.

Tabela 1. Wartość statystyki χ^2 oraz współczynnika *T*-Czuprowa dla zmiennych charakteryzujących ekologiczny aspekt CSR

Table 1. The value of statistics and the Czuprow's coefficient for variables characteristic of the ecological aspect of CSR

Zmienna	Wartości statystyki χ^2	Współczynnik zbieżności <i>T</i> -Czuprowa
x_1	3,08	0,26
x_2	0,68	0,07
x_3	2,43	0,13
x_4	4,24	0,17
x_5	1,61	0,11
x_6	0,39	0,05
x_7	4,27	0,18
x_8	3,63	0,16
x_9	2,69	0,14
x_{10}	0,18	0,04

Źródło: Obliczenia własne

5. Zakończenie

Problematyka środowiska naturalnego coraz częściej akcentowana jest zarówno w teorii jak i praktyce zarządzania. Wynika to z faktu, iż dynamicznie zachodzące zmiany w otoczeniu naturalnym, a także nasilające się procesy globalizacji, wpłynęły na zmianę świadomości co do wpływu przedsiębiorstwa na środowisko naturalne. W odpowiedzi na rosnące wymagania społeczne i ekologiczne przedsiębiorstwa coraz częściej angażują się w działalność na proekologiczną. Społeczna odpowiedzialność, a w raz z nią odpowiedzialność ekologiczna opiera się w dużej mierze na symbiozie przedsiębiorstwo-społeczeństwo-środowisko. Oznacza to, że przedsiębiorstwa nie tylko dążą do uzyskania korzyści ekonomicznych ale przede wszystkim do zwiększenia jego pozytywnego wkładu w społeczeństwo, przy jednoczesnym zminimalizowaniu negatywnych wpływów jakie może mieć na ludzi i środowisko.

Na podstawie badań sondażowych przeprowadzonych, wśród 82 śląskich przedsiębiorstw można stwierdzić, iż podmioty te wykazały dużą wrażliwość etyczną odnoszącą się do środowiska naturalnego, o czym świadczą otrzymane wyniki badań. Ponadto można stwierdzić, iż przedsiębiorstwa te zdają sobie sprawę ze skutków swoich działań, oraz co istotne biorą za nie odpowiedzialność. Wynikiem takiego podejścia jest osiągnięcie szeregu korzyści. Z punktu widzenia uzyskania przewagi konkurencyjnej największe znaczenie ma: polepszenie warunków otaczającej przyrody, zwiększenie wartości organizacji, wzrost poczucia identyfikacji pracowników z przedsiębiorstwem, wzrost zaangażowania pracowników w działalność społeczną i ekologiczną, oszczędności kosztów, wzrost efektywności finansowej, poprawa reputacji a co z tym związane kreowanie pozytywnego wizerunku.

Jednocześnie należy wnioskować, iż przeprowadzona analiza wpływu wyłonionych działań ekologicznych na wzrost przewagi konkurencyjnej w przedsiębiorstwach o pozycji lidera, stabilnej, rozwijającej się oraz słabnącej wykazała zachodzącą zależność. Zatem realizacja wyodrębnionych działań tj. poziom wiedzy dotyczącej wynikających skutków na środowisko podczas opracowywania nowych produktów i usług, stosowanie przyjaznych metod produkcji, posiadanie certyfikowanego systemu ochrony środowiska, dostarczanie jasnej i ścisłej informacji nt. wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko naturalne, rozważanie sposobów wykorzystania trwałości produktów i usług, zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez oszczędność energii, zmniejszanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez minimalizację odpadów, zapobieganie zanieczyszczeniom środowiska, ochrona środowiska naturalnego, stosowanie zrównoważonych środków transportu, wpływa na wzrost przewagi konkurencyjnej.

Literatura

1. **Chodyński A.:** *Odpowiedzialność ekologiczna przedsiębiorstwa wobec interesariuszy*. Przegląd Organizacyjny. Nr 5, 36–40 (2010).
2. **Chudy K., Łukasik K.:** *Wpływ działań proekologicznych na konkurencyjność przedsiębiorstw w turbulentnym otoczeniu* W: *Zasoby niematerialne jako narzędzie doskonalenia organizacji*, red. nauk. E. Skrzypek, Wydawnictwo Katedry Zarządzania Jakością i Wiedzą Wydziału Ekonomicznego UMCS, Lublin, 2011.

3. **Dąbrowska M.:** *Ekoinnowacje*, PARP, Warszawa, 2008.
4. **Friedman M.:** *The Social Responsibility of Business Is to Increase ITS Profits*, New York Magazine. 13 września, 1980.
5. *Jak uczyć o społecznej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa, 2011.

The Influence of the Selected Factors of the Ecological Aspect of CSR on Competitive Advantage of the Enterprises Operating in the Area of the Silesian Voivodeship

Abstract

Changes taking place in the environment of modern enterprises affect the evolution of the main success factors on the market. Nowadays, one of more important issues which concern building permanent competitive advantage is the application of more and more sophisticated strategies and methods of management. Technological progress and also the globalization processes, product development, fast innovation flow are only some of the factors influencing the competitiveness of enterprises. Apart from the necessity of competing in the area of prices, technical and organizational fields, there is a need to present an enterprise as a credible, reliable and honest business partner. With regard to such expectations the idea of Corporate Social Responsibility came into being. Corporate Social Responsibility (CSR) is the philosophy of running a business activity which involves creating permanent clear relationships with all interested parts. CSR is a new direction of changes used in management which affects creating useful conditions for economic, social and ecological development. There are three domains of an enterprise activity in the field of interest of CSR and they refer to: the economic aspect referring not only to generating maximum profit but also creating innovations or increasing competitiveness of an enterprise, the ecological aspect, referring to the protection of the natural environment against the activity of an enterprise, the social aspect, on the one hand, referring to employees as the most important resource of an enterprise, and on the other, to the society in which an enterprise functions.